

Nacija kao društveno-politički konstrukt

Berljafa, Nada

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:064345>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Nada Berljafa
Nacija kao
društveno-politički
konstrukt
(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Nada Berljafa
Matični broj: 009090552

Nacija kao društveno-politički konstrukt
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij kulturologije
Mentor: dr. sc., Iva Žurić Jakovina

Rijeka, lipanj 2024.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Tumačenje koncepta nacije	2
3. Nacija, država i etnicitet	6
4. Problem nacionalizma	11
5. Uloga nacije u društvu	16
6. Imaginarne zajednice	18
7. Zaključak	19
8. Literatura	21

Sažetak

Zadaća ovog završnog rada je istražiti pojam nacije kao društveno-političkog konstrukta, prikazati proces stvaranja nacionalizma, ukazati na razlike u pojmovima nacije, države i etniciteta, te se osvrnuti na ulogu nacije u društvu. U radu će se također napomenuti nacionalizam, te povijest razvitka ovoga fenomena, a kraj rada će imati naglasak na samo značenje imaginarnih zajednica.

Prvi dio rada baviti će se s tri teorije o naciji, a tu uključujemo Andersonovu, Eriksenovu, te teoriju McCrane-a i Bachhofera. Ovdje će biti spomenuta važnost Andersonove definicije nacije kao društvenog konstrukta, koja će se spominjati i dalje kroz rad. Nadalje, slijedi prikaz pojmova etniciteta, države i nacije, te se ukazuje na ključne sličnosti i razlike. U drugoj polovici rada biti će riječi o nacionalizmu i o ulozi koju nacija ima u društvu. Na kraju rada, zaključiti će se s objašnjenjem koncepta društvene činjenice i njezine važnosti u društvu. Također će se dati i drugi primjeri navedenog koncepta i objasniti kako nam pomažu u društvenom uređenju.

Ključne riječi: nacija, društvo, etnicitet, društveni konstrukt, država

Summary

The task of this final thesis is to investigate the concept of nation as a socio-political construct, to show the creation of nationalism, point out the differences in the concepts of nation, state and ethnicity, and to reflect on the role of the nation in society. The paper will also mention nationalism and the history of the development of this phenomenon, and the end of the paper will emphasize the very meaning of imaginary communities.

The first part of the paper will deal with three theories about the nation, including Anderson's, Eriksen's, and McCrane's and Bachhofer's theories. The importance of Anderson's definition of the nation as a social construct will be mentioned here, which will continue to be mentioned throughout the paper. Furthermore, the concepts of ethnicity, state and nation are presented, and key similarities and differences are pointed out. The second half of the paper will discuss nationalism and the role that the nation plays in society. At the end of the paper, it will be concluded with an explanation of the concept of social fact and its importance in

society. Other examples of the concept mentioned will also be given and it will be explained how they help us in social organization.

Keywords: nation, society, ethnicity, social construct, state

1. Uvod

Nacija se može definirati kao zajednica u društvu koja se najčešće temelji na: zajedničkom podrijetlu svojih članova, posebnosti običaja, jezika i drugih simboličnih sredstava uz pomoć kojih dolazi do obilježavanja kolektivnoj pripadnosti, te se može temeljiti na osjećaju zajedničke solidarnosti ili na političkoj organiziranosti.¹

Nacija kao koncept nam, dakle, predstavlja kompleksnu ideju koja je ukorijenjena u društvenim i političkim stvarnostima.

U vrijeme modernog doba uz pomoć industrijskog gospodarstva i masovnog širenja pismenosti došlo je i do lakšeg širenja ideja o pripadnosti nekoj kulturi, te se počeo oblikovati doživljaj o nacionalnoj pripadnosti, a najvažniju ulogu u tome imali su mediji. Upravo je država bila institucionalni oblik u kojem se završavao proces nacionalnog udruživanja.²

U ovome radu istraživat će se pojam nacije kao društveno-političkog konstrukta, te će se analizirati kako se iz ovoga pojma razvio fenomen nacionalizma, no da bismo ga razumjeli istražiti će se kako se pojam nacije razvijao kroz povijest pa sve do danas, osvrnut ću se na značenje nacionalizma i na njegove tipove. Nadalje, bavit ću se ulogom koju nacija ima u društvu, te težiti odgovoru na pitanje kako ideja nacije kao društveno-političkog konstrukta utječe na političke i društvene procese. Uz to, kroz rad ću pokušati doći do zaključka o tome kakvu ulogu nacija ima u društvu i što to uistinu znači kada kažemo za naciju da je društveno-politički konstrukt.

¹ <https://enciklopedija.hr/clanak/nacija>, Pristup ostvaren 27. Svinja 2024.

² Ibid.

2. Tumačenje koncepta nacije

a. Andersonova teorija nacije

Rad ćemo započeti s Benedictom Andersonom te njegovom teorijom i tumačenjem nacije, no prvo će biti riječi o samom Andersonu. Benedict Anderson je rođen 1936. godine u Kini, živio je nekoliko godina u Irskoj, te se 1941. godine preselio u Sjedinjene Američke Države, gdje je i studirao. Doktorirao je na Sveučilištu Cornell. Godine 1983. objavio je knjigu *Zamišljene zajednice: Razmišljanje o podrijetlu i širenju nacionalizma*, s čime je i dobio titulu jednog od istaknutijih mislioca koji su se bavili pitanjem nacionalizma.³ Radi se o knjizi u kojoj je Anderson slavno opisao naciju kao „zamišljenu zajednicu”, te se bavio analizom okolnosti koje se i dovele do pojave nacionalizma, naročito u SAD-u za vrijeme 18. i 19. stoljeća.

Benedict Anderson naciju smatra zamišljenom jer ona podrazumijeva dojam zajedništva među ljudima koji nisu obitelj, niti prijatelji, te se ne moraju nužno niti međusobno poznavati, no usprkos tome oni smatraju da su dio kolektiva jer su povezani istom poviješću, običajima, uvjerenjima i stavovima.⁴

Anderson je zamijetio da se nacionalizam u 18. i 19. stoljeću razvio u Brazilu, bivšim španjolskim kolonijama i u SAD-u kudikamo ranije nego u nekim dijelovima Europe, a uzrok nacionalizma povezo je s razvojem kapitalizma i tiskovnim medijima. Nadalje, razvoj masovnih narodnih novina, prema Andersonu jedan je od ključnih elemenata u kreiranju nacije. On smatra da je to tako jer na taj način njihovi čitatelji, bez obzira na činjenice poput geografske razdaljine i društvenu ljestvicu, mogu dijeliti kolektivno iskustvo vijesti. Uz to smatrao je da je nacionalna pripadnost i jedna od središnjih čimbenika u razvoju države. Razlikovao je nacionalizam od rasizma te je tvrdio da nacionalizam ima sposobnost da ujedini osobe iz različitih društvenih klasa i da ih potiče da se zajedno žrtvuju za zajednicu⁵

Anderson u svojoj knjizi *Zamišljene zajednice* konceptualizira i definira pojam nacije kao “zamišljenu političku zajednicu i izmišljenu kao inherentno limitiranu i suverenu”⁶, te

³Benedict Anderson. Preuzeto sa <https://www.britannica.com/biography/Benedict-Anderson>, pristup ostvaren 6. Lipnja 2024.

⁴Ibid.

⁵Ibid.

⁶Anderson, Benedict. *Zamišljene zajednice*. Verso, 1983;2006, str 6.

objašnjava da je izmišljena jer većina jedne nacije nikad neće upoznati ili čuti za druge članove iste, no u njihovim mislima uvijek će postojati “slika njihova zajedništva”⁷. U ovome objašnjenju Anderson se osvrće na C. Seton- Watsonovo djelo *Nations and States* u kojem je bilo riječi o uvjetu da nacija postoji kada se dovoljan broj ljudi u nekoj zajednici *considers themselves to form a nation*. Anderson smatra da se iz ovog objašnjenja *consider themselves* može prevesti u *imagine themselves*.

Nadalje iz Andersonove knjige možemo iščitati kako on smatra da je nacija limitirana zato što i nacije s najvišim brojem pripadnika imaju limit nakon kojega dolaze druge nacije, te navodi da najvjerojatnije ne postoji dana kada će se svi ljudi na svijetu priključiti u samo jednu naciju.⁸

Prema Andersonu, nadalje, nacije su *suverene* jer je koncept nacije nastao za vrijeme prosvjetiteljstva i revolucije, a izmišljene su kao zajednice zato što je “nacija je uvijek zamišljena kao duboko, horizontalno prijateljstvo. Naposljetku, to je bratstvo koje je omogućilo, tijekom posljednja dva stoljeća, da toliki milijuni ljudi, ne toliko ubijaju, koliko spremno umru za tako ograničenu maštu.”⁹

Ono na što nas zadnje obrazloženje navodi je da razmislimo i o problemu nacionalizma ako ovako nastavljamo tumačiti naciju.

b. Eriksenova teroija nacije

Thomas Hylland Eriksen profesor je Digitalne antropologije na odsjeku za socijalnu antropologiju na Sveučilištu u Oslu. Veliki niz godina bavio se proučavanjem i pisanjem o politici identiteta, etnicitetu, nacionalizmu i globalizaciji.¹⁰

Eriksen ističe brz rast populacije i ubrzanje komunikacija u posljednja dva stoljeća kao faktore koji su olakšali kontakte među ljudima, ali nisu izbrisali kulturne razlike. Zbog toga, grupe s osjećajem zajedničkog identiteta mogu se osjećati ugroženo i naglašavati svoj identitet. Eriksenov osvrt na Brexit 2016. godine pokazuje njegove stavove. Umjesto da glasanje za izlazak iz EU odbaci kao nacionalizam ili ksenofobiju, Eriksen primjećuje različite aspekte

⁷ Ibid.

⁸ Ibid. str 7.

⁹ Ibid.

¹⁰ Eriksen, Thomas Hylland, preuzeto sa <https://www.sv.uio.no/sai/english/people/aca/geirthe/>, pristup ostvaren 26. Svibnja 2024

anti-EU glasanja. On situira glasanje u kontekstu udaljenosti između nositelja moći i građana te osjećaja nemoći među ljudima.¹¹

Između 2004. i 2010. Eriksen je sudjelovao u projektu 'Kulturna složenost u novoj Norveškoj' (CULCOM), koji je istraživao društvene i kulturne dinamike u Norveškoj. Projekt je proučavao kako se identiteti oblikuju kroz imigraciju, obrazovanje i tržište rada, te kako se procesi integracije i fragmentacije događaju na različitim razinama društva. Projekt pokazuje Eriksenove ključne teme: oblikovanje identiteta, napetosti između integracije i fragmentacije te utjecaj globalnih trendova.¹²

Prema Eriksenu nacija je pojam koji ima više značenja u engleskom jeziku. Eriksen, koji je antropolog, isto kao i Anderson smatra da su nacije društveno konstruirane, dakle smatra da nisu prirodni ili objektivni entiteti, te se služi teorijama primordijalizma i instrumentalizma.

Prema njemu primordijalizam nacije objašnjava kao da su članovi nacije povezani sa zajedničkom kulturom, povijesti, jezikom i podrijetlom. Ono što su primordijalisti tvrdili o naciji je to da pripadnike jedne nacije spaja jaka veza koja nadjačava druge društvene identitete, te da između pripadnika postoji jak osjećaj lojalnosti i pripadnosti.¹³

S druge strane imamo instrumentalizam koji govori o prirodi nacija. Prema tome, nacije se stvaraju i održavaju od strane pojedinaca ili skupine koje mogu imati razne političke, ekonomske ili društvene interese. Naime, nacije se smatraju strateškim izumima napravljenim kako bi se postigli određeni ciljevi, na primjer postizanje moći. Prema ovoj teoriji nacija se smatra alatom za mobiliziranje ljudi i oblikovanje kolektivnog identiteta, kojim se koriste političke vođe.¹⁴

Eriksenov pristup za razumijevanje nacija govori nam da su nam i primordijalizam i instrumentalizam bitni u shvaćanju ovoga koncepta. On smatra da koncepti primordijalizma kao što su jezik, kultura i povijest vrlo vjerojatno doprinose osjećaju nacionalne pripadnosti, dok nam s druge strane instrumentalni čimbenici kao što su izgradnja države i politička mobilizacija mogu imati ulogu u oblikovanju i osnaženju ideje nacije.¹⁵

c. Teorija nacije D. McCronea i Bachhofera

David McCrone profesore je sociologije na Sveučilištu u Edinburghu. Njegovo istraživanje sociologije Škotske te sociologije nacionalizma i nacionalnog identiteta imalo je velike koristi

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Eriksen, Thomas Hylland. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. Pluto Press, 2010.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid

od rada u istraživačkom okruženju punom podrške i entuzijazma. Nedavno je njegov zajednički rad s Tomom Nairnom usredotočio na nacionalni identitet, posebno na načine na koje ljudi sami konstruiraju i pregovaraju o tim identitetima. Koristili su opsežna istraživanja, etnografije i kvalitativne intervjue. Od 1999. godine sudjeluju u velikom istraživačkom programu o nacionalnom identitetu u kontekstu ustavnih promjena.¹⁶

Frank Bechhofer, rođen 1935., bio je stručnjak za nacionalizam, s fokusom na nacionalni identitet u Škotskoj i Engleskoj. Diplomirao je strojarstvo na Sveučilištu Cambridge 1959. godine. Kasnije je radio na Sveučilištu u Edinburghu, osnivajući Istraživački centar za društvene znanosti 1984. godine. Od 1997. godine, u suradnji s Davidom McCroneom, istraživao je nacionalizam i nacionalni identitet u kontekstu ustavnih promjena.¹⁷

Ovi autori istražuju koncept identiteta kao kompleksnog skupa vjerovanja, vrijednosti, osjećaja i percepcije koje ljudi imaju o svojoj pripadnosti određenoj naciji.

Prema njima postoje tri aspekta koji obuhvaćaju nacionalni identitet. Prvi je kognitivni aspekt u koji spadaju uvjerenja, značenje i razumijevanje koji su povezani s nacionalnim identitetom. Tu mogu spadati povijest, jezik, kultura, vrijednosti i mitovi koji se percipiraju bitnima za nacionalnu zajednicu.

Zatim slijede emocionalni aspekti, ovdje spadaju osjećaji i emocionalne veze koje ljudi imaju prema svojoj naciji. Ovi emocionalni aspekti mogu uključivati ljubav, ponos, pripadnost, solidarnost, pa čak i strah ili tjeskobu u odnosu na druge nacije.¹⁸

Treći aspekt je normativni aspekt koji podrazumijeva zajednički prihvaćene standarde i vrijednosti koje dijele članovi određene nacije. Ovi aspekti mogu uključivati pravila ponašanja, moralne vrijednosti, političke ideale i društvene norme koje čine nacionalni identitet.¹⁹

Autori naglašavaju da nacionalni identitet nije statičan nego može mijenjati tijekom vremena pod utjecajem: društvenih, političkih i ekonomskih promjena. Također govore da nacionalni identitet može biti konstruiran, to jest mogu ga oblikovati razni politički, kulturni ili obrazovni procesi.²⁰

¹⁶ McCrone, David. preuzeto sa <https://www.sps.ed.ac.uk/staff/david-mccrone> pristup ostvaren 27. Svibnja 2024.

¹⁷ Bechhofer, Frank. "Frank Bechhofer 1935-2018." Preuzeto sa <https://www.britsoc.co.uk/about/latest-news/2018/december/frank-bechhofer-1935-2018/> pristup ostvaren 27. Svibnja 2024.

¹⁸ McCrone, D. and Bechhofer, F. (2015) *Understanding National Identity*. Cambridge: Cambridge University Press

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

3. Nacija, država i etnicitet

Nadovezujući se na prijašnje spomenute definicije nacije, u ovome poglavlju bavit će se pojmovima nacije, države i etnicitet te će se spomenuti koje su razlike i sličnosti u njihovim značenjima.

a. Nacija

Za početak nadovezat ćemo se na pojam nacije te ukazati da “u nekim jezicima (engleski, francuski) nacija označava državu, zemlju i narod u smislu zajednice ljudi istog etničkoga podrijetla i pripadnosti.”²¹. Kada pričamo o naciji također je važno spomenuti da se ona sastoji od nacionalnog identiteta i nacionalnog osjećaja.

Nacionalni identitet za razliku od drugih oblika društvenog identiteta, po svojoj sveobuhvatnosti, nadmašuje lokalne veze, klasne pripadnosti, političke afilijacije i religijske uvjerenja. Dok su se ljudi u pred nacionalnom razdoblju uglavnom identificirali s manjim, lokalnim zajednicama ili velikim carstvima, nacionalni identitet povezuje ljude na širem, često državnom nivou. Jedna od ključnih karakteristika nacionalnog identiteta je njegova isključivost: pripadnost jednoj naciji obično znači da ne pripadate nekoj drugoj naciji. To znači da, dok nacionalni identitet može biti duboko ukorijenjen i snažan unutar određene grupe ljudi, on također može biti ograničen jer ne uključuje druge nacije.²²

U ovome je lako za vidjeti paradoks koji ukazuje na duboku unutarnju povezanost, ali i na ograničenu širinu, a rezultat je društvenih promjena koje su se dogodile tijekom posljednjih nekoliko stoljeća. Ove promjene su potaknule političku i ekonomsku integraciju društava na nacionalnoj osnovi, što je dovelo do formiranja mnogih modernih država. Umjesto nekoliko velikih carstava koja su dominirala svijetom, sada imamo mnoštvo nacionalnih država koje su rezultat tih integracijskih procesa.²³

Nadalje nastavljamo s objašnjavanjem nacionalnog osjećaja koji se razvio u Engleskoj u 16. stoljeću, kada su engleska kruna i crkva prekinule veze s papinskom vlašću, to je stvorilo zajednički osjećaj pripadnosti i građanskog ponosa, te neprijateljstvo prema drugima. Slično je bilo u Francuskoj, gdje se Rousseauova ideja nacije kao suverenog naroda miješala s nacionalizmom. Modernizacija gospodarstva, obrazovanja i politike bila je ključna za širenje

²¹ <https://enciklopedija.hr/clanak/nacija>, Pristup ostvaren 27. Svinja 2024.

²² Ibid.

²³ Ibid.

nacionalne ideje. Industrijalizacija je povećala mobilnost stanovništva, a masovna pismenost i školsko obrazovanje zadovoljili su potrebe industrije i vojske. Između ostalog imamo i medije koji su, kao što smo i ranije spomenuli prema Benedictu Andersonu, stvorili osjećaj zajednice među ljudima koji niti nemaju potrebu da se međusobno poznaju.²⁴

b. Država

Moderna država, često nazvana nacionalna država, temelji se na naciji, bilo kao suverenom narodu ili etničkoj pripadnosti, a najčešće kombinacijom oboje.²⁵ Ono po čemu se država razlikuje od nacije je u svojoj organizaciji koja ovisi o teritoriju a koji je ograničen. Država je politička zajednica i ima suverenu vlast. Država se sastoji od nekoliko segmenta a to su stanovništvo, odnosno državljani, suverena vlast i određen teritorij.²⁶

Suverena država, koja se često naziva i nacionalnom državom je institucionalan oblik “u kojem se dovršava proces nacionalnog udruživanja u zajednicu”²⁷. Kod države još je važno napomenuti da je međunarodno priznanje puno drugačije od priznanja etničkih ili nacionalnih zajednica kada se govori o političkoj kategoriji.

Prema Hralambosovoj i Holbornovoj knjizi Sociologija: Teme i perspektive Weber definira državu kao “ljusku zajednicu koja (uspješno) prisvaja prava na monopol nad legitimnom uporabom fizičke sile na određenom teritoriju”²⁸ a to znači da se “država sastoji od vlasti ili zakonodavnih tijela koja donose zakone, birokracije ili državne uprave koja provodi odluke vlasti, policije koja je zadužena za provedbu zakona, te oružanih snaga čija je zadaća štititi državu od vanjskih prijetnji” (na primjer Stara Grčka, Egipat, Rim).²⁹ Nadalje, osim ove definicije treba napomenut da mnogi sociolozi smatraju da državu čine razne institucije poput zdravstvenih ili obrazovnih.

Prema mišljenju nekih sociologa moderna država razvila se nakon svršetka feudalizma. Moderna se, centralizirana država tek u skorije vrijeme počela razvijati, a njezin veliki značaj u razvoju vidljiv je za vrijeme 20. stoljeća u industrijskim društvima. Zato je primjerice Britanija za vrijeme tog razdoblja osnažila svoju kontrolu i značaj nad institucijama zdravstvene zaštite, socijalne skrbi i obrazovanja, pa čak i nad ekonomskom sferom.³⁰

²⁴ Ibid.

²⁵ <https://enciklopedija.hr/clanak/drzava> pristup ostvaren sa 31. Svibnja 2024.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Haralambos, Michael, i Holborn, Martin. *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing, 2002. Str. 590

²⁹ Ibid

³⁰Ibid. Str. 591.

U feudalizmu, za razliku od moderne centralizirane države, postojao je monarh koji je u teoriji vladao, no u praksi su feudalci bili ti koji su u svojim rukama držali, vojnu moć kao i kontrolu nad pojedinim teritorijima. Tako je recimo feudalna Francuska imala grofove i manje moćne feodalce kojima je grof dodijelio teritorije kojima bi vladali i monopolizirali vojnu moć. To znači da je država bila koncentrirana na veći broj centara moći koje su bile rasprostranjene po području zemlje, odnosno države.³¹

Iz funkcionalističkog gledišta dolazi nam pluralističko opovrgavanje vrijednosnog konsenzusa, zato što se politički vođe i država ne stignu odraziti i sagledati sve želje i interese svakog člana društva kada je vrijeme donošenja odluka, obzirom na to da pojedinci često imaju različite interese. Zbog toga "pluralisti smatraju da je država nalik neutralnom posredniku koji razmatra sve suprotstavljene zahtjeve različitih slojeva društva. Država tako funkcionira kao posrednik između različitih skupina, ima određeni utjecaj na politiku vlasti, ali niti jednoj se zahtjevi neprestano ispunjavaju"³² Pluralisti smatraju da će svaka skupina u nekim vremenskim razdobljima, s odlukama vlasti doći do očuvanja vlastitih interesa, no zbog raznih distinkcija u društvu, država nije u mogućnosti ići u korist interesa sviju skupina u većini vremena. Tako se na primjer nekad može donijet odluka koja će ići u korist zaštitarima okoliša, dok će se drugi put da donesenom odlukom ići u korist vlasnicima automobila ili drugih prijevoznih sredstava, s primjerice, odlukom o izgradnji nove ceste. (ibid.)

c. Etnicitet

J. Milton Yinger izdaje nam svoju definiciju etniciteta, te započinje s pojmom *rase* čija se definicija može preuzet iz dvije perspektive, a to su društvena i fizička. Prema društvenoj definiciji rasa označava etničku skupinu ljudi koja sama sebe vidi, ili ju drugi vide " u svijetu osobitih bioloških značajki, bez obzira na to tvore li zasebnu biološku skupinu."³³ Prema ovoj širokoj definiciji to bi značilo da je svaka skupina ljudi koja misli da je etnička skupina – to i jest. Zbog toga je Yinger odlučio podijeliti etničke skupine u tri vrste. Prvo je useljenička populacija kojima ima zajedničko državljanstvo. Zatim, drugo, skupina koji ima zajedničko podrijetlo i na kraju, treće su skupine koje dolaze iz različite kulture no mogu bit slične po pitanju vjere, rase itd. (na primjer američko stanovništvo)³⁴

³¹ Ibid.

³² Ibid. Str 594.

³³ Ibid. Str 223

³⁴ Ibid.

Uzmemo li u obzir Emanuela Ingera i njegovu definiciju etniciteta vidjeti ćemo da su etničke skupine definirane rasom, imaju svoj jezik, vjeru, zemlju podrijetla, rasu, sebe vide i drugi ih prepoznaju kao članovima određenih etničkih skupina.

Nadalje, postoje nekoliko načina koja nam mogu pomoći u razumijevanju pojma etniciteta, a to su: Primordijalizam, koji se shvaća prvenstveno kao biološki fenomen jer on naglašava ideju o urođenoj potrebi za etnološkom identifikacijom. Dakle, prema primordijalizmu etnička se identifikacija bazira na dubljoj privrženosti svojoj skupini. Zatim imamo konstruktivizam koji s druge strane govori o etnicitetu kao o nečemu što nije samo tako "urođeno" već je nastalo u određenom društvenom i povijesnom kontekstu. Za kraj i razliku od spomenutih pristupa slijedi instrumentalizam. On etnicitet smatra političkim instrumentom, te ga objašnjava kao skup političkih mitova s kojim se koriste političke elite kako bi došle do više moći i privilegija.³⁵

Uđemo li malo dublje u pojam etniciteta može ga analizirati iz samog povijesnog značenja te riječi. Povijesno, riječ "etnički" dolazi od grčke riječi ethnos (ethnikos), koja se odnosila na poganske narode ili ljude koji nisu prešli na kršćanstvo. Također se koristi za označavanje etničkih skupina ili velikih skupina ljudi sa zajedničkim običajima i tradicijama ili egzotičnih skupina. U antropološkoj literaturi, pojam "pleme" općenito se koristi za označavanje skupine koja je (1) u biti jedan organizam (2) smješten unutar posebne kulturne jedinice, koja dijeli kulturne vrijednosti; (3) pruža okvir za komunikaciju i interakciju; (4) ima člana definiranog i priznatog od strane drugih kao klasu koja se razlikuje od drugih klasa istog tipa.¹⁹ Međunarodna enciklopedija društvenih znanosti definira etnicitet kao "klasu ljudi unutar veće zajednice čija se zajednička kultura razlikuje od njihove vlastite kulture. Članovi ove skupine vezani su, osjećaju ili osjećaju veze zajedničke rase, nacionalnosti ili kulture." ³⁶

"U modernoj političkoj upotrebi pojam "etnički" općenito se koristi kao oznaka društvenog jedinstva temeljenog na zajedničkom i odvojenom jeziku ili dijalektu, povijesnom životu na određenom području, zanimanju i načinu života, kulturnim i društvenim tradicijama, običajima i folkloru. Također se koristi za društvene klase, rasne ili nacionalne manjinske skupine te također za razlikovanje kulturnih i društvenih skupina u društvu."³⁷

Međutim, postoji razlika u definiranju etniciteta, to jest etničke pripadnosti. Neki u definiranju uključuju religiju i kulturu, neki smatraju da ljudi iste etničke pripadnosti moraju dijeliti istu povijest, jezik tradicije i životni stil itd. Postoje neke vrste onoga što se naziva 'materijalni

³⁵ Ethnicity Politics and State URL: <https://egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/43970/1/Unit-16.pdf> pristup ostvaren sa 2. lipnja 2024.

³⁶ Ibid

³⁷ Ibid

afiniteti i privrženosti'. Za njih je to identitet koji je urođen ili formiran onim što vide kad se rode. Za neke, međutim, unatoč usredotočenosti na kulturna pitanja, simbole i vrijednosti te samoodređenje, etnička pripadnost pripisuje se društvenim i političkim strukturama, a ne institucijama. Paul Brass, na primjer, kaže: Svaka se ljudska skupina razlikuje od drugih ljudi na temelju kulturnih kriterija i uključuje u svoje članove, kako u načelu tako i u praksi, sve raspodjele rada i reprodukcije koje čine klasu. Kulturne karakteristike mogu uključivati jezik ili dijalekt, posebnu odjeću, prehranu ili običaje, religiju ili etničku pripadnost. Neki američki pisci upotrijebili su pojam etničke skupine za imigrantske skupine koje se kulturno razlikuju po jeziku i nacionalnom podrijetlu te nemaju karakteristična fizička obilježja. Ali za druge su zemljišne veze važne. Na primjer, Smith definira etničke skupine kao ljude koji dijele zajedničko podrijetlo, mitologiju, povijest i kulturu, koji su povezani s određenom zemljom i imaju osjećaj jedinstva. Neki vide jezik i kulturu kao važne čimbenike, neki dodaju etničke predrasude, neki dodaju psihološke karakteristike. Bromley definira etničku skupinu kao stabilnu kombinaciju generacija povijesno nastanjenih na određenom teritoriju, koje imaju ne samo zajedničke karakteristike, već i stabilnu psihološku karakteristiku, prepoznajući njihovo jedinstvo i razlike u svakom pogledu.³⁸

Kao što možemo vidjeti iz navedenog, ne postoji jasan konsenzus među stručnjacima u određivanju točne definicije termina etniciteta. Dakle imamo različite definicije koje se koncentriraju na različite značajke. Primjerice Paul Brassoy preporučuje da postoje tri načina u definiranju etničkih skupina, a to mogu biti u smislu objektivnih atributa, u smislu subjektivnih osjećaja i u odnosu na ponašanje skupina.³⁹

Urmila Phadnis definira etničku skupinu na sljedeći način: "Povijesno formirana skupina ljudi koja ima stvarnu ili imaginarnu povezanost s određenim teritorijem, zajedničku skupinu uvjerenja i vrijednosti koje kontiraju njegovu posebnost u odnosu na slične skupine i koje su drugi prepoznali kao takve."⁴⁰

Iz ove definicije proizlaze pet osnovnih karakteristika etničkih skupina, a to je prvo vjerovanje u stvarne ili ne toliko stvarne povijesne prethodnike, drugo je geografsko središte, zatim, zajednički amblemi, a u to možemo ubrojiti rasu, vjeru, određeni način odijevanja, jezik ili određena vrsta prehrane ili kombinacija nekih od njih, nakon toga imamo samo pripisana svijest o pripadnosti određenoj grupi, i na kraju prepoznavanje grupne diferencijacije.²⁵

³⁸ Ibid

³⁹ Ibid

⁴⁰ Ibid

Iz ovoga definiranja možemo zamijetiti da se nacija obično odnosi na skupinu ljudi koji dijele zajednički identitet, povijest, kulturu, jezik i često zajedničke geografske granice. Članovi nacije ne moraju se međusobno poznavati, no svejedno se prepoznaju kao dio iste zajednice i često teže političkom samoodređenju. Nadalje država je politička organizacija koja posjeduje suverenitet nad određenim teritorijem i stanovništvom. Država ima svoje institucije vlasti, zakone, pravosudni sustav i često međunarodno priznanje. Ono što je bitno napomenut kod države je da ona može sadržavati više nacija ili etničkih grupa unutar svojih granica. Na kraju, dolazimo do etniciteta koji se odnosi na grupu ljudi koji dijele zajedničke kulturne, jezične, religijske ili rodoslovne karakteristike. Etnicitet je često vezan uz zajedničku povijest i tradicije koje razlikuju tu grupu od drugih. Za razliku od nacije, etnička grupa ne mora težiti političkom suverenitetu.

4. Problem nacionalizma

i. Rasizam i nacionalizam

Kako bi bolje objasnili nacionalizam, prvo će ukratko biti pojašnjeno kako su nacionalizam i rasizam slični, odnosno različiti. Nacionalizam i rasizam su dvije povezane, ali različite ideologije koje su oblikovale povijest i društvene strukture mnogih nacija. Dok je nacionalizam fokusiran na pripadnost i lojalnost naciji, rasizam se temelji na vjerovanju u superiornost jedne rase nad drugima.

Rasizam se razvijao kroz povijesne procese kao što su europska kolonijalna ekspanzija i ropstvo. Europski kolonizatori koristili su rasističke teorije kako bi opravdali svoju dominaciju nad nebijelim narodima, promovirajući ideje o rasnoj hijerarhiji i superiornosti bijele rase, dok se nacionalizam kao politički pokret počeo razvijati u 19. stoljeću, potaknut procesima industrijalizacije, urbanizacije i formiranja nacionalnih država. Nacionalizam je promovirao ideju da ljudi koji dijele zajedničku povijest, jezik, kulturu i teritorij trebaju imati svoju vlastitu državu. "Nacionalizam je pružio okvir za kolektivni identitet i pripadnost, što je bilo ključno za formiranje modernih nacionalnih država"⁴¹

ii. Što je nacionalizam?

⁴¹ Haralambos, Michael, i Holborn, Martin. *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing, 2002. Str. 112

Nacionalizam, kao pojam nastao je krajem 18. stoljeća u Francuskoj, označava ideju i politički pokret koji naglašava jedinstvo nacije, njezine interese i prava, kao i kolektivni identitet. Naglašava pretjerani nacionalni osjećaj na račun pripadnika drugih nacija, često povezan s etnocentrizmom i ksenofobijom. Za razliku od patriotizma, koji izražava privrženost zavičaju, nacionalizam je usmjeren na pripadnike određene etničke ili nacionalne skupine kao "rod" ili "veliku obitelj". U Engleskoj, Francuskoj i Španjolskoj, nacionalizam je proizašao iz političkih težnji za pretvaranjem dinastičkih država u demokratske. U drugim dijelovima Europe i svijeta, razvijao se kao politički pokret s ciljem stvaranja autonomnih jedinica ili novih država unutar multietničkih carstava. Nacionalizam teži podudarnosti između državnih granica i etničke pripadnosti, te širenju visoke kulture među donjim društvenim slojevima kako bi se uspostavili jedinstveni standardi komuniciranja.⁴²

Prema teorijama primordijalizma, nacionalizam je moderni oblik prastare težnje za grupnim povezivanjem i sigurnošću, te je u osnovi iracionalan i emocionalan. Teorije modernizma vide nacionalizam kao proizvod političkog inženjeringa elita ranog industrijskog društva, te masovnih medija. Postmodernističke teorije smatraju nacionalizam proizvodom društvenih i političkih okolnosti koje "nacionaliziraju" identitet i nasilje.⁴³

Michel Billig, u svojoj knjizi *Banalni nacionalizam*, uvodi pojam koji opisuje svakodnevne, često neprimjetne manifestacije nacionalizma. Billig tvrdi da nacionalizam nije prisutan samo u ekstremnim oblicima ili tijekom političkih kriza, već je ukorijenjen u svakodnevnom životu kroz simbole kao što su zastave, nacionalni praznici i jezik. Billig nam govori o tome kako da nam banalni nacionalizam narodnosti osigurava da se redovito reproducira, ukazujući na činjenicu da ti simboli podsjećaju ljude na njihovu pripadnost naciji i pomažu u održavanju nacionalnog identiteta⁴⁴. Primjeri banalnog nacionalizma uključuju rutinsku uporabu nacionalnih simbola, poput vijorenja zastava na javnim zgradama ili izvođenja nacionalnih himni prije sportskih događaja. Ovi svakodnevni rituali oblikuju percepciju i ponašanje građana, jačajući osjećaj pripadnosti naciji.

Nadalje, Eric Hobsbawm, u svojoj knjizi *Nacije i nacionalizam*, analizira nastanak i razvoj nacionalnih država, spominje nacije te tvrdi da su one moderni fenomeni nastali u specifičnom povijesnom kontekstu. Hobsbawmova teorija konstruktivizma nacije naglašava da su nacije stvorene kroz "izmišljene tradicije" i da nisu prirodne ili vječne., te govori kako "Nacije nisu stare kao povijest. One su izrazito moderni fenomeni", naglašavajući modernost

⁴² <https://www.enciklopedija.hr/clanak/nacionalizam> pristup ostvaren sa 26. Svibnja 2024

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Billig, Michael. *Banal Nationalism*. SAGE Publications, 1995. Str 6.

nacionalnih identiteta⁴⁵. Primjeri za neke od izmišljenih tradicija mogu uključivati stvaranje nacionalnih mitova, povijesti i simbola koji oblikuju kolektivni identitet. Hobsbawm objašnjava kako su političke elite koristile ove tradicije za legitimaciju svoje vlasti i mobilizaciju mase.

Na kraju ćemo spomenuti Roger Brubakera, koji u svojoj knjizi *Nacionalizam i etnicitet*, istražuje kako nacionalizam i etnicitet oblikuju političke identitete i dinamiku unutar država. Brubakerov koncept "grupizma" kritizira tendenciju da se etničke i nacionalne grupe tretiraju kao homogene i jasno definirane jedinice. Brubaker pokušava naglasiti fluidnost i kontekstualnost etničkih identiteta kada nam govori o tome kako etniciteta, nacija i rasa perspektive na svijet a ne stvari u svijetu. Brubaker naglašava da su etnički identiteti fluidni i kontekstualni, a ne fiksni i nepromjenjivi.⁴⁶

iii. Tipovi nacionalizma

McCrone autor je knjige *Sociologija nacionalizma* u kojoj razmatra i izlaže teorije nacionalizma. On "smatra da su odnosi između države i nacije, teritorija i etniciteta složeni, te da onda ne može postojati samo jedna teorija nacije"⁴⁷, te nam iznosi 4 vrste nacionalizma.

a) Nacionalizam i razvoj moderne nacije-države

Nacionalizam povezan s razvojem moderne nacije-države oblikovao je zapadnjačka društva poput Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske i SAD-a. Ovdje je riječ o tipu nacionalizma koji se smatra proizvodom modernog doba i često se povezuje s prosvjetiteljstvom, koje je naglašavalo važnost svjetovne vlasti naspram religijske moći.⁴⁸

Razvoj nacije-države potaknut je raspadom velikih carstava poput austrijskog, osmanskog i ruskog. Granice su postajale ključne političke jedinice, a nacionalni osjećaji su jačali. Razni autori su davali različita objašnjenja za nastanak zapadnjačke nacije-države, povezujući ga s

⁴⁵ Hobsbawm, Eric J. *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge University Press, 1990. Str 14

⁴⁶ Brubaker, R. *Nacionalizam i etnicitet*. (1996)

⁴⁷ Haralambos, Michael, i Holborn, Martin. *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing, 2002. Str. 266

⁴⁸ Ibid.

industrijalizmom, kapitalizmom ili političkim vođama. Neki sociolozi naglašavaju važnost etničkih podjela kao polazišta za razvoj nacija-država.⁴⁹

David McCrone govori da su svi ti čimbenici igrali ulogu, priznaje važnost ekonomskih promjena, ali i kritizira odbacivanje uloge etničkih i kulturnih čimbenika. McCrone vjeruje da su graditelji nacije-države morali naglasiti te razlike, a iako etnicitet sam nije dovoljan za stvaranje nacije-države, mogao je pomoći.⁵⁰

b) Kolonijalizam i nacionalizam

Drugi tip nacionalizma razvio se u kolonijama i postkolonijalnim društvima. Protivnici kolonijalnih vlasti, poput Britanije i Francuske, često su mobilizirali otpor pozivajući se na nacionalni identitet. Antikolonijalni pokreti su često stvarali svjetovne države, ali su ekonomski neuspjesi učinili nacionalizam vezanim za etnicitet i religiju.⁵¹

U mnogim postkolonijalnim društvima, ljudi su imali složene identitete zbog nacionalnosti, religije i etniciteta. Na primjer, stanovnici postkolonijalnog Egipta smatrali su se arapskim, islamskim ili egipatskim. U zemljama poput Indije i Alžira, nacionalistički pokreti koji su stekli neovisnost nisu se mnogo pozivali na religiju ili etnicitet. No, kada su izostala obećana oslobođenja, sekularna oslobođenja su zamijenjena protupokretima koji su mobilizirali kulturu i religiju..⁵²

McCrone smatra da je ključna komponenta postkolonijalnog nacionalizma "dijalektika s drugim". Nacionalisti definiraju svoju naciju u odnosu na nešto drugo, a u ovom slučaju to je kolonijalna sila.⁵³

c) Neonacionalizam

McCrone koristi pojam "neonacionalizam" za pokrete za nezavisnost u zapadnim društvima bez vlastite države, kao što su Baskija, Škotska i Quebec. Tvrdi da je ovaj tip nacionalizma teško objasniti postojećim teorijama, koje su predviđale da će se regionalne razlike unutar nacionalnih država smanjivati.⁵⁴

Na primjerima Quebeca, Katalonije i Škotske, McCrone pokazuje da se neonacionalizam razvija u područjima s jakim civilnim društvom i snažnom ekonomijom. Također, javlja se

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid. Str 267.

tamo gdje ljudi imaju višestruke nacionalne identitete. McCrone ističe da je ta pluralnost politički resurs koji se može iskoristiti.⁵⁵

Neonacionalizam često podržavaju nove političke stranke. Neki glasači tih stranaka ne žele potpunu nezavisnost, već veću autonomiju. Neonacionalizam se može pojaviti unutar većih nadnacionalnih organizacija poput Europske unije, koje smanjuju rizike povezane s nezavisnošću.⁵⁶

McCrone smatra da je nacionalizam više civilne nego etničke prirode, i da neonacionalizam treba shvatiti kao prilagodljivu ideologiju koja povezuje identitet s ekonomskim i kulturnim pitanjima.⁵⁷

d) Postkomunistički nacionalizam

Pad komunizma u Sovjetskom Savezu i Istočnoj Europi doveo je do velikih promjena. Neke države su nestale, a druge su se podijelile ili ponovno stekle nezavisnost. McCrone pokazuje da je nacionalizam postao glavno sredstvo otpora komunizmu u tim uvjetima.

Jedno od objašnjenja jest to da su totalitarni komunistički režimi potiskivali povijesne etničke podjele, koje su se ponovo pojavile padom komunizma. Druga teorija kaže da su političari poticali nacionalističke osjećaje za podršku glasača.

McCrone se slaže da obje teorije imaju vrijednost, ali smatra da su pre pojednostavljene. On se oslanja na Rogera Brubakera, koji razlikuje tri tipa postkomunističkog nacionalizma:

1. Nacionalizirajuća država - nova država koja pokušava stvoriti zajednički identitet među građanima.
2. Nacionalne manjine - grupe povezane s drugom državom, poput Mađara u Rumunjskoj.
3. Nacionalne domovine - teritoriji s kojima se identificiraju pripadnici određenih etniciteta.⁵⁸

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

5. Uloga nacije u društvu

Nacija je složen i višeznačan koncept koji igra ključnu ulogu u modernim društvima. U ovome poglavlju bit će naglasak na dva autora, to su Rogers Smith koji u svojoj knjizi *Priče o narodu: Politika i moral političkog članstva*, zajedno s Willo Kymlicka u djelu *Multikulturalno građanstvo: liberalna teorija prava manjina* pružaju uvide u različite aspekte i funkcije nacije. Njihovi djela doprinose istraživanju zašto je postojanje nacija bitno, kako one doprinose društvenoj koheziji i stabilnosti te koje su izazove i prilike povezane s konceptom nacije. U ovom poglavlju analizirat ćemo zašto su nacije važne za društva u kojima živimo, služeći se djelima i teorijama Smitha i Kymlicke.

Rogers Smith argumentira da nacija nije samo kulturni ili etnički entitet, već i politički konstrukt koji igra ključnu ulogu u definiranju državnosti i građanstva. Prema Smithu, nacije oblikuju političke zajednice kroz stvaranje zajedničkog identiteta i osjećaja pripadnosti među građanima. "Nacije stvaraju političku lojalnost i solidarnost kroz narative i mitove koji služe kao osnova za zajednički identitet"⁵⁹. Smith nastavlja i objašnjava kako ti narativi omogućuju državi da uspostavi legitimitet i stabilnost, što je neophodno za funkcioniranje složenih društvenih struktura. "Nacije su ključne za stvaranje osjećaja zajedničke sudbine, što omogućuje državama da mobiliziraju resurse i podršku potrebnu za suočavanje s izazovima".⁶⁰ Kroz zajedničke povijesne priče i simbolične rituale, nacije mobiliziraju građane da podrže kolektivne ciljeve, bilo da se radi o ratu, ekonomskim krizama ili društvenim reformama.

Will Kymlicka, u svojoj knjizi *Politika kulturnog priznanja*, naglašava važnost kulturnih aspekata nacije. Kymlicka argumentira da nacije pružaju okvir za kulturni izraz i očuvanje kulturnih identiteta. "Kulturna priznanja i prava su ključna za osiguranje jednakosti i pravednosti u multikulturalnim društvima".⁶¹ Prema njegovom mišljenju, priznanje kulturnih identiteta manjinskih grupa doprinosi bogatstvu i raznolikosti društva, te je ključ za društvenu koheziju. Kymlicka ističe da kulturno priznanje jača osjećaj pripadnosti i lojalnosti prema naciji. "Kada su kulturne razlike priznate i cijenjene, građani su skloniji osjećaju pripadnosti i

⁵⁹ Smith, Rogers M. *Stories of Peoplehood: The Politics and Morals of Political Membership*. Cambridge University Press, 2003. Str. 27

⁶⁰ Ibid. Str. 45

⁶¹ Kymlicka, Will. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press, 1995. Str. 67

lojalnosti prema naciji".⁶² Ovaj osjećaj pripadnosti potiče građansku participaciju i smanjuje tenzije i konflikte koji mogu proizaći iz kulturnih nesuglasica. Nacije, zato, igraju bitnu ulogu u stvaranju inkluzivnih društava gdje su svi građani cijenjeni i priznati.

I Smith i Kymlicka prepoznaju da nacije igraju ključnu ulogu u oblikovanju individualnih identiteta. Za mnoge ljude, nacionalni identitet je potpuni dio njihovog samopoimanja. "Nacije pružaju okvir unutar kojeg pojedinci interpretiraju svoje životne priče i društvene uloge".⁶³ Nacionalni simboli, tradicije i zajednički rituali omogućuju ljudima da se povežu s nečim većim od sebe, pružajući im osjećaj svrhe i pripadnosti.

Smith naglašava da nacionalni identitet može poslužiti kao moćan alat za političku mobilizaciju, ali i kao izvor ekskluzivnosti i konflikta ako se koristi za isključivanje određenih grupa. "Balansiranje između inkluzivnosti i očuvanja nacionalnog identiteta predstavlja jedan od ključnih izazova za moderne nacije".⁶⁴ Stoga, inkluzivne politike koje prepoznaju i cijene raznolikost su ključne za održavanje društvene kohezije i stabilnosti.

Sociološka perspektiva

Haralambos i Holborn u knjizi *Sociologija: teme i perspektive* pružaju nam objašnjenje pojma nacije kao društvene konstrukcije koja. Prema njima, nacije su ključne za razumijevanje modernih društava jer pružaju osnovu za socijalnu integraciju i kolektivni identitet. "Nacija kao zajednica dijeli zajedničku kulturu, povijest i jezik, što omogućava članovima da se identificiraju s njom i osjećaju se dijelom šire zajednice".⁶⁵ Oni naglašavaju da nacije igraju ključnu ulogu u oblikovanju kulturnih normi i vrijednosti koje usmjeravaju ponašanje pojedinaca. Kroz obrazovne sustave, medije i državne institucije, nacije prenose i održavaju kulturne tradicije i vrijednosti. "Obrazovni sustavi i mediji igraju ključnu ulogu u prenošenju nacionalnih vrijednosti i identiteta na nove generacije".⁶⁶

I Smith i Kymlicka prepoznaju da nacije igraju ključnu ulogu u oblikovanju individualnih identiteta. Haralambos i Holborn dodatno naglašavaju ovu ulogu, govoreći nam da nacionalni identitet pruža okvir unutar kojeg pojedinci interpretiraju svoje životne priče i društvene

⁶² Ibid. Str 83

⁶³ Smith, Rogers M. *Stories of Peoplehood: The Politics and Morals of Political Membership*. Cambridge University Press, 2003. Str 58

⁶⁴ Ibid. Str. 77

⁶⁵ Haralambos, Michael, i Holborn, Martin. *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing, 2002. Str. 112

⁶⁶ Ibid. Str 115

uloge. "Nacionalni simboli, tradicije i zajednički rituali omogućuju ljudima da se povežu s nečim većim od sebe, pružajući im osjećaj svrhe i pripadnosti".⁶⁷ Nadalje, Smith naglašava da nacionalni identitet može poslužiti kao moćan alat za političku mobilizaciju, ali i kao izvor ekskluzivnosti i konflikta ako se koristi za isključivanje određenih grupa. "Balansiranje između inkluzivnosti i očuvanja nacionalnog identiteta predstavlja jedan od ključnih izazova za moderne nacije".⁶⁸

6. Imaginarne zajednice

Obzirom na to da je Anderson sam i definirao naciju ako imaginarnu zajednicu, ono što je bitno nadodat u ovome radu je upravo značenje imaginarne zajednice. Kako bi shvatljivije prikazali značenje imaginarne zajednice taj će pojam bit povezan sa pojmom društvenog, odnosno imaginarnog poredka, a u tome će nam pomoći pisac i profesor Svjetske povijesti na Sveučilištu u Jeruzalemu, Yuval Noah Harari. On nam u svojoj knjizi *Sapiens: kratka povijest ljudskog čovječanstva*⁶⁹ sugerira da možemo krenut od pitanja zašto ljudi uopće vjeruju u imaginarni poredak? Na to pitanje daje nam i odgovor u kojem objašnjava da niti oni sami ne priznaju da je imaginarni, već se smatra objektivnom realnošću koja je kreirana zakonima prirode. Ljude se, od kada su se rodili konstantno educira i podsjeća na načela nekog zamišljenog poredaka koji mogu biti inkorporirani u sve i svašta (bajke, slike, politička propaganda, moda i tako dalje...). Autor spomenute knjige svejedno naglašava⁷⁰ da samo zato što je nešto imaginarna stvarnost to ne znači da je to laž, odnosno da to ne postoji. Tako možemo uzet naciju za primjer, ona je imaginarna stvarnost zato jer dovoljan broj ljudi vjeruje da postoji. Odnosno, "zamišljena stvarnost je nešto u što svi vjeruju, i dokle god postoji ovo zajedničko uvjerenje, zamišljena stvarnost vrši silu na svijet... zamišljena stvarnost postala je sve moćnija, tako da je danas opstanak rijeka, šuma i lavova ovisi o milosti zamišljenih entiteta kao što su bogovi, nacije i korporacije."⁷¹ Kao što je i ranije spomenuto ovakvo vjerovanje u mitove, odnosno imaginarne stvarnosti može dovesti do toga da ljudi koji su jedni drugima stranci, a vjeruju u istu stvar, kooperiraju efektivno. Ovdje na

⁶⁷ Ibid. Str 120

⁶⁸ Smith, Rogers M. *Stories of Peoplehood: The Politics and Morals of Political Membership*. Cambridge University Press, 2003. Str. 77

⁶⁹ Harari, Yuval Noah. *Sapiens: A Brief History of Humankind*. 2014. Str 113.

⁷⁰ Ibid. Str. 31

⁷¹ Ibid

primjer možemo uzet Francusku revoluciju iz 1789. godine, kada je francusko stanovništvo gotovo preko noći prestalo vjerovat u mit o feudalizmu i naklonosti kraljevima, i počelo vjerovat u mit o suverenitetu naroda.

Mnogi ljudi ne prihvaćaju da je poredak koji upravlja njihovim životima imaginaran, no svi smo se rodili u već postojećim imaginarnim zajednicama i imaginarnom poredku i naše su životne želje oblikovane dominantnim mitovima društava u kojima živimo. Tako su primjerice neke od najdražih želja zapadnog društva oblikovane romantičnim, nacionalističkim, kapitalističkim i humanističkim mitovima. Čak i ono što smatramo svojim osobnim i dubokim željama dizajnirano je i programirano od strane imaginarnih zajednica iz imaginarnog poredka.

Dakle, autor svojoj knjizi sugerira da je imaginarni poredak ključni koncept koji objašnjava kako su ljudi uspjeli stvoriti složena društva i civilizacije. Po Harariju imaginarni poredak se odnosi na sustave vjerovanja koji imaju utjecaj na društvo. To recimo mogu biti religije, zakoni, novac, nacije, korporacije i ostale vrste društvenih konstrukcija. Ovakvi koncepti su izmišljeni od strane ljudi, ali su postali stvarni u smislu da upravljaju našim ponašanjem. Imaginarni poredak, u biti, služi društvu kako bi stvarali složene društvene strukture, ekonomske sustave, pa i političke institucije što je bitno kako bi društva mogla biti organizirana u velikim brojevima, umjesto da su, na primjer ograničena u male skupine bliskih srodnika. Osim nacije, za primjer društvenog konstrukta možemo nadodati i novac, koji nema konkretnu intrinzičnu vrijednost, ali svi vjerujemo u njegovu vrijednost, što nam omogućuje da imamo trgovinu i ekonomsku kooperativu. Nadalje, ideja o ljudskim pravima također se temelji na konceptu da svaki čovjek ima intrinzična prava, iako je to društveni konstrukt koji promovira jednakost i pravdu.

Ono što bi se za kraj dalo zaključiti o imaginarnim zajednicama, kako i sam Harari kaže u ranije spomenutoj knjizi jest da "nema izlaza iz zamišljenog reda. Kad srušimo svoje zatvorske zidove i trčimo prema slobodi, zapravo trčimo u prostranije dvorište za vježbanje još većeg zatvora."⁷²

7. Zaključak

Unatoč tome što neki naciju definiraju kao zajednicu ljudi koji dijele istu povijest, jezik, kulturu i vjeru, ona nije samo grupa ljudi koja ima ove zajedničke karakteristike, već je to zajednica koja sebe doživljava kao političko jedinstvo.

⁷² Ibid. Str. 118

Funkcije nacije u društvu, kako su je opisali autori spominjani u radu, je višestruka i kompleksna. Nacije igraju ključnu ulogu u stvaranju osjećaja pripadnosti i identiteta među građanima. Kroz političke strukture, kulturna priznanja i oblikovanje individualnih identiteta, nacije doprinose stabilnosti društava. No, ono što s druge strane može predstavljati problem u društvu je fenomen koji se razvio iz nacije, a to je nacionalizam. Nacionalizam prema primordijalističkim teorijama označava težnju za grupnim povezivanjem. Nadalje, nacija je dovela do razvijanja modernih nacionalnih država, te je s razvitkom takvih država došlo i do izmišljenih nacionalnih tradicija koje pomažu u osjećaju bratstva neke skupine ljudi čiji se članovi možda nisi nikada ni vidjeli. Takve izmišljene tradicije najčešće uključuju stvaranje nacionalnih mitova ili simbola u svrhu konstruiranja kolektivnih identiteta.

Na kraju bi htjela napomenuti da nacija nije jedini društveno-politički konstrukt koji postoji u našoj svakodnevnici, već ih ima mnogo više (na primjer ljudska prava ili novac) no to ne mora značiti da nisu stvarni ili bitni za društvo, već postoji važnost u njihovom postojanju kako bi pridonijeli društvenoj infrastrukturi.

8. Literatura

- Anderson, Benedict. *Zamišljene zajednice*. Verso, 1983;2006
- Etienne Balibar i Immanuel Wallerstein. *Race, Nation, Clas: Ambiguous Identities*, Verso 1988;1991
- Bechhofer, Frank. "Frank Bechhofer 1935-2018." URL: <https://www.britsoc.co.uk/about/latest-news/2018/december/frank-bechhofer-1935-2018/> (pristup 27.5.2024.)
- "Benedict Anderson." URL: <https://www.britannica.com/biography/Benedict-Anderson> (pristup 6.6.2024.)
- Billig, Michael. *Banal Nationalism*. SAGE Publications, 1995.
- Brubaker, R. *Nacionalizam i etnicitet*. (1996)
- Brubaker, Rogers. *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge University Press, 1996.
- Chatterjee, Partha. "Whose Imagined Community?" In *The Nation and Its Fragments: Colonial and Postcolonial Histories*. Princeton University Press, 1993.
- Enciklopedija.hr. "Država." Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://enciklopedija.hr/clanak/drzava> (pristup 31.5.2024.)
- Enciklopedija.hr. "Etnicitet." Leksikografski zavod Miroslav Krleža URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/etnicitet> (pristup 29.5.2024.)
- Enciklopedija.hr. "Nacija." Leksikografski zavod Miroslav Krleža URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/nacija> (pristup 27.5.2024.)
- Enciklopedija.hr. "Nacionalizam." Leksikografski zavod Miroslav Krleža URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/nacionalizam> (pristup 26.5.2024)
- Enciklopedija.hr. "Nacija - Poglavlje 6." Leksikografski zavod Miroslav Krleža URL: <https://enciklopedija.hr/clanak/nacija#poglavlje6> (pristup 28.5.2024.)
- Eriksen, Thomas Hylland. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. Pluto Press, 2010.
- Eriksen, Thomas Hylland. URL: <https://www.sv.uio.no/sai/english/people/aca/geirthe/> (pristup 26.5.2024.)
- Haralambos, Michael, i Holborn, Martin. *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing, 2002.

- Harari, Yuval Noah. *Sapiens: A Brief History of Humankind*. 2014.
- Hobsbawm, Eric J. *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge University Press, 1990.
- Kymlicka, Will. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- McCrone, David. URL: <https://www.sps.ed.ac.uk/staff/david-mccrone> (pristup 27.5.2024.)
- McCrone, D. and Bechhofer, F. (2015) *Understanding National Identity*. Cambridge: Cambridge University Press
- Smith, Rogers M. *Stories of Peoplehood: The Politics and Morals of Political Membership*. Cambridge University Press, 2003.
- Thomas Hylland Eriksen. "Nationality and Nationalism." URL: <https://www.ncca.ie/media/2830/thomas-hylland-eriksen.pdf> (pristup 27.5.2024.)
- Vukičević, J. "Nacionalizam – manjine i nacionalni identitet." Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, 2015.
- Ethnicity Politics and State URL: <https://egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/43970/1/Unit-16.pdf> (pristup 2.6.2024.)